

TÕULOOMAKASVATUS

30
2 | 2025

Eesti Tõuloomakasvatuse Liit
EMÜ Veterinaarmeditsiini ja
Loomakasvatuse Instituut

TÕULOOMAKASVATUS

Eesti Tõuloomakasvatuse Liit
EMÜ Veterinaarmeditsiini ja Loomakasvatuse Instituut

11

23

28

81

47

LOOMAKASVATUS

- 4 Loomakasvatus 2025. aasta I poolaastal
- 11 Eesti veisekasvatuse seis 2024: karjade koondumine, toodangurekordid ja aretusandmete täpsus
- 14 Embrüotehnoloogia läbimurre Eesti veisekasvatuses

TEADUS

- 16 Lihaveiste genoomhindamine – aretusmeetod keskkonnasõbralikumaks ja efektiivsemaks lihaveise kasvatamisel
- 19 Puhtatõuliste lihaveiste aretuspullikute kontrollitud üleskasvatamine 2024.–2025. aastal

LOOMATERVIS

- 23 Vihmane suvi, vilets kvaliteet – miks on sööda ohutus sel aastal kriitilisem kui kunagi varem?
- 25 Kava, mis maksab vähem kui tagajärjed
- 27 Kriitiliselt oluliste mikroobivastaste ravimite kasutus loomadel eelmisel aastal vähenes

HARIDUS

- 28 Maaülikool hoiab Eestimaa elu ja vaatab maailma tippu

AJALUGU

- 31 140 aastat tõuraamatut: registrist aretusfilosoofiani

ETKÜ

- 32 Tanel-Taavi Bulitko – 30 aastat tõuloomakasvatuse teenistuses
- 36 Norra punane – näide jätkusuutlikust aretusest
- 38 Genoomtestimine ja farmitarkvara – CRV spetsialistide koolituse põhipunktid

LIHAVEIS

- 40 Reet Toi: lihaveise aretus läbi aegade minu pilgu läbi
- 41 Lihaveisekasvatuse *grand old man* Leino Vessart püüsi põõsasse ei viska
- 45 Aldo Vaan seltsi teise presidendina: andsin endast 100 protsenti – ja rohkemgi
- 47 Jane Mättik – hoolib lihaveiste, inimeste ja sektori käekäigust
- 52 Lihaveisekasvatavad ammutasid uusi teadmisi ja tähistasid 25. aastapäeva
- 54 World ANGUS Forum 2025 Austraalias „Veiseliha parema planeedi nimel“
- 59 Noored šaroleekasvatavad said CCYA-lt uusi teadmisi
- 61 Kristjan Jürisalu: Kanada šarolee noorteprogramm avas uue vaate lihaveisekasvatusele

PÕLISTÖUD

- 62 Eesti maakari – meie toidujulgeoleku ja maaelu süda
- 64 Kihnu Maalambakasvatajate Seltsi säilituskarjade süsteemi parimad esindajad aastal 2025

- 67 Eesti hobuse unikaalsus teadlaste ja praktikute silme läbi

HOBUNE

- 70 Hetman – tori hobuse esiisa. Millised teadmised andis tema mõõtmine?

SEAKASVATUS

- 74 Seakasvatuse konverents 2025 Tulevik algab laudast – seakasvatus kui rahvuslik strateegia

LAMBAKASVATUS

- 78 Tallede sünni- ja saja päeva kehamass enamlevinud lambatõugudel Eestis

LINNUKASVATUS

- 81 Aminohapetest MTÜ Eesti Vutt vutimunas ja -lihas

UUDISED

- 85 Ministereerium plaanib lihtsustada maapiirkonna ettevõtjate investeringutoetuse tingimusi
- 86 Purtse talu pärjati aunimetusega „Parim talu 2025“
- 87 Lehm Karamella tabelis esikohal
- 88 Aasta Põllumees 2025 on mesinik Taavi Tull

PERSOON

- 89 Mees, kelle elutee on seotud tõuveistega

TÄHTSÜNDMUS

- 90 Ülenurme Tõuloomanäitus pakkus harivat vaatamängu ja tõi esile Eesti loomakasvatuse tipptegijad

Seakasvatuse konverents 2025 tõi septembri algul Roosta puhkekülla Läänemaal kokku seakasvatajad, teadlased, poliitikakujundajad ja partnerid, et arutada sektori tulevikku kriiside keskel. Hübriidkonverentsi juhtmõtteks oli „**Kohalik sealiha – Eesti (toidu) julgeoleku nurgakivi**“, mis keskendus kodumaise tootmise strateegilisele rollile riigi varustuskindluses, maaelu kestlikkuses ja rahvuslikus identiteedis.

🕒 Konverentsi käiku ohjas moderaator Marko Kass (METK; vasakult esimene).
Fotod: A. Tänavots

Seakasvatuse konverents 2025

Tulevik algab laudast – seakasvatus kui rahvuslik strateegia

ALO TÄNAVOTS / põllumajandusteaduse doktor / Eesti Maaülikool

ANU HELLENURME

Eesti Tõusigade Aretusühistu:

„Põllumajandus on kultuur – meie pärand, identiteet ja kaitsetahte vundament.“

Anu Hellenurme avasõnad seakasvatuse konverentsil olid ühtaegu emotsionaalsed ja strateegilised. Ta rõhutas, et Aafrika seakatk (SAK) ei ole enam kauge probleem, vaid igapäevane reaalsus, mis paneb proovile kogu sektori – seakasvatajate, töötajate ja tarneahela vastupidavuse. Hellenurme sõnul ei mõõdetata kriisi ainult rahas, vaid see on ka sotsiaalne katsumus,

👉 Anu Hellenurme hoiab käes „põrsa emmet“ kui sümbolit Eesti seakasvatuse lootusrikkast tulevikust.

mis testib kogukondade sidusust, koostöövalmidust ja väärtusi. Tema sõnum oli, et tehnilised lahendused ja toetused ei kannu vilja ilma inimestevahelise usalduse ja austusega. Ta hoiatas, et lühinägelik „start-up-loogika“, kus tegevus lõpetatakse kasumi puudumisel, ei sobi põllumajandusse – siin on vaja pikka plaani ja riigimehelikku vastutust. Hellenurme sõnul on põllumajandus osa Eesti kultuurist

ja identiteedist, mitte pelgalt majandusharu, ning seetõttu on riigil kohustus seda hoida. Ta lõpetas lootusrikkalt, tuues näite isiklikust kingitusest – „põrsa emmest“ –, mis sümboliseerib usku põhikarja taastamise ja Eesti seakasvatuse jätkusuutlikku tulevikku.

MADIS PÄRTEL

Regionaal- ja põllumajandusministerium:

„Kriis ei tähenda ainult probleeme, vaid ka võimalusi tugevamaks saada.“

Madis Pärtel rõhutas, et Eesti seakasvatusel on keerulises olukorras tugevad eeldused jätkusuutlikuks arenguks. Euroopa Liidus jääb sealihatootmine ja -tarbimine stabiilseks kuni 2035. aastani, mis annab tootjatele kindlustunde. Eestis on sektori toodangu väärtus küll kasvanud, kuid isevärustatuse tase on langenud umbes 72 protsendini. Tarbijate huvi sealihatoodete vastu püsib endiselt suur, samal ajal kui import kasvab kiiremini kui eksport. Seakasvatus on majanduslikult keerulises seisus madala tulude ja kulude suhte ning piiratud toetuste tõttu. Pärtel tutvustas riigi meetmeid SAK-i tõrjeks, sh bioohutuse tõstmist, jahimeeste toetusi ja farmiinvesteeringuid. Ettekan-des rõhutati koostöö olulisust tootjate ja teraviljasektoriga, investeeringute ning kvaliteedikavade arendamise tähtsust ning Eesti sealihja ja sealihatoodete nähtavuse suurendamist turul.

PEETER RAUDSEPP

Konjunktuuriinstituut:

„Eesti seakasvataja suurim turg on kodumaine ja tarbija valik otsustab selle tulevikku.“

Peeter Raudsepp kirjeldas seakasvatajatele majanduskeskkonda kui pikaajalist kriisi, mis on kujunenud maksutõusude, inflatsiooni ja tarbijate ostujõu vähenemise koosmõjus. Ta rõhutas, et Eesti majandus ei järgi enam tavapärasest tsüklilisust, vaid on tugevalt mõjutatud poliitilistest otsustest. Eratarbimise ja investeeringute näitajad on madalseisus, tarbija kindlustunne EL-i riikide seas kõige nõrgem ning toidukorvi maksumus on viimase nelja aastaga enam kui poole võrra tõusnud. Toidusektor on tema hinnangul ko-

☞ Majanduskriisidest pikim, aga mitte sügavaim – Peeter Raudsepp analüüsis toidusektori väljavaateid.

barkriis: jaemüügi mahud kahanevad, tootjate konkurentsivõime väheneb ja koondamised sagedanevad. Seakasvatajatele tähendab see, et lisaks SAK-i mõjudele tuleb arvestada üldise majanduskeskkonna survega. Raudsepp rõhutas, et seakasvatuse ja toidutootmisse suunatud toetusi ei tohiks käsitleda pelgalt abirahadena, vaid strateegilise investeeringuna toidujulgeolekusse, tööhõivesse ja maapiirkondade elujõusse. Tema sõnum oli, et majanduse elavdamine peab algama eratarbimise kasvust, sest ainult nii on võimalik saavutada kestlik majanduskasv ja tugevdada ka toidusektori tulevikku.

MARGUS NOORMAA

Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet:

„Andmed ei ole paberid sahtlis, vaid tööriistad ellujäämiseks.“

Margus Noormaa rõhutas, et PRIA roll pole ainult toetuste jagamine – oluline on andmete kogumine ja nutikas kasutamine Eesti toidujulgeoleku tagamiseks. Registrate ja pikaajalised andmerekord annavad ülevaate seakasvatuse arengust alates EL-iga liitumisest kuni Aafrika

☞ Madis Pärtel rõhutas, et seakasvatusektor vajab kriiside keskel tugevat koostööd ja investeeeringuid tulevikku.

seakatku ja teiste kriisideni. Viimase 15 aastaga on Eesti seakasvatus oluliselt ka-hanenud ja muutunud haavatavamaks, kuna suured farmid määravad tootmise käekäigu. Noormaa rõhutas, et andmetel põhinev otsustamine peab muutuma tavapäraseks ning isevärustatuse hoidmine on kriitiline, sest naaberriikidelt ei saa kriisilukorras tuge oodata. Andmed võimaldavad teha õigeid poliitilisi otsuseid, tugevdada sektori vastupanuvõimet ja kinnistada põllumajanduse strateegilist rolli riigi julgeolekus.

ELODIE BRIEFER

Kopenhaageni ülikool:

„Sigade hääled on nende emotsioonide keel – kuulame, et mõista ja hoolida.“

Elodie Briefer tutvustas Euroopa Liidu rahastatud projekti, kus uuriti sigade hääliksuste analüüsi tehisintellekti abil, et hinnata loomade emotsioone ja heaolu. Traditsiooniliselt on seakasvatases keskendunud füüsilise tervise jälgimisele, kuid ta rõhutas, et heaolu saavutamiseks on sama oluline arvestada ka loomade vaimse seisundi ja loomupärase käitumisega. Uuring näitas, et sigade hääliksused peegeldavad selgelt nende emotsioone: kõrgsageduslikud viitavad valdavalt stressile, madalsageduslikud esinevad pigem positiivses kontekstis. Brieferi sõnum seakasvatajatele oli, et täppisheaolu seire võib kujuneda konkurentsieeliseks. ☞

☞ Margus Noormaa näitas, kuidas andmepõhine juhtimine toetab toidujulgeolekut.

➡ Arutelus „Seakasvatus 2035“ kõlas ühiselt, et tulevikku kindlustavad selge strateegia, koostöö ja tarbija usaldus.

Esimene paneeldiskussioon „Seakasvatus 2035: andmed, innovatsioon ja ellujäämine“ tõi kokku poliitikud, ametnikud, teadlased ja praktikud. Vestlust juhtinud Ants-Hannes Viira (EPKK) sõnastas põhiküsimuse: kuidas tagada Eesti seakasvatuse elujõulisus järgmise kümneni jooksul? Timo Vunder (Kõps-ta Seafarm OÜ) rõhutas, et võtmetegur on ettevõtjate kindlustunne ja valmisolek investeerida, mida pärsivad kõrge riskid ja olematud marginaalid. Piret Hartman lisas, et sektori kestlikkus sõltub selgete eesmärkide seadmisest – isevarustatuse suurendamisest, teadlike investeeringute tegemisest ning järelkasvu ja tarbijate usalduse hoidmisest. Triin Kõrgmaa (REM) rõhutas, et seakasvatus on strateegiline osa riigi toiduohutusest, mistõttu peab poliitika toetama nii riskide maandamist kui ka tarneahelate kindlust. Margus Noormaa pidas oluliseks andmetel põhinevat juhtimist ja koostöövõime kasvatamist nii sektorisiselt kui ka riigi tasandil. Peeter Raudsepp nimetas kõige suuremaks väljakutseks tarbimise ja siseturu elavdamist. Arutelus jõuti üksmeelele, et andmeid kogutakse piisavalt, kuid otsuste tegemisel jääb puudu visioonist ja julgusest. Lõppsõnum seakasvatajatele ja poliitikutele oli, et sektor vajab pikaajalist strateegiat, kindlustunnet investeerimiseks, tarbijate usalduse kasvatamist ning koostööd, et olla 2035. aastal tugevam ja vastupidavam kriisidele.

JAANUS PULLES

Toidutorn AS:

„Eestimaalaste raha eest osta Eestis eestimaist. See ei ole loosung – see on ellujäämisstrateegia.“

Jaanus Pulles rõhutas, et kooli- ja lasteaiad on laste tervise ja õpivõime alus ning toit peab olema mitmekesine, tasakaalune ja maitsev. Riigihanke süsteem määrab koolitoidu korralduse, kuid monopoolsus vähendab paindlikkust ja konkurentsi. Pulles rõhutas mahetooraine ja eestimaise tooraine eelistamise olulisust ning hanke ettevalmistamist laiapõhiselt,

usaldades professionaalseid pakkujaid ja keskendudes lõpptarbija huvidele. Riigihanked on poliitika vahend toidujulgeoleku toetamiseks, mistõttu avaliku raha eest tuleks eelistada kodumaist, sealhulgas Eesti sealihaga.

➡ Jaanus Pulles rõhutas, et riigihangetes tuleb avaliku raha eest eelistada eestimaist toitu.

➡ Mart Timmi kõneles Jaagumäe talu kogemuse põhjal seakasvatuse rollist toidujulgeolekus.

➡ **Sektor vajab pikka strateegiat, investeerimiskindlust, tarbijate usalduse kasvatamist ja koostööd.**

MART TIMMI

Jaagumäe talu:

„Kaubanduses on rong alati rööbastel, põllumajanduses tuleb see igal hommikul rööbastele seada.“

TARMO TIMMI

Jaagumäe talu:

„Siga on nagu akupank, kes on oma energiaga kandnud meid läbi sajandite.“

Mart ja Tarmo Timmi rõhutasid, et seakasvatus on Eesti toidujulgeoleku nurgakivi. Jaagumäe talu kogemus näitab, et tugev põllumajandus- ja kaubandusbaas tagab piirkonnale kindlustunde ning aastaringselt eestimaiste juurviljade ja sealihaga kättesaadavuse. Nad kritiseerisid regulatiivset survet, püsirohumaad nõuet, toetuste süsteemi ja loomse valgu keelustamist sigade söötmisses, mis piiravad tootmist ja mõjutavad loomade heaolu. Samuti rõhutati metssigade arvukuse kontrolli olulisust, sest SAK-i kriis tulenes riiklikust tegevusetusest. Timmid kutsu-

sid üles usaldama tootjaid, lihtsustama regulatsioone, tagama regionaalselt võrdsemad tingimused ning käsitlema seakasvatust strateegilise tähtsusega osana riigi julgeolekust.

MEELIS LAANDE

Atria Eesti:

„Kui katk katkestab ahela, katke ka usk. Me ei saa lubada, et Eesti siga muutub luksuskaubaks.“

Meelis Laande rõhutas, et Eesti lihatööstus on sama haavatav kui farmid ning SAK-i puhangud mõjutavad kogu tarneahelat, põhjustades suuri kahjusid ja tootmise seiskumist. Kodumaise tooraine kättesaadavus ja seakasvatuse püsimine on strateegilise tähtsusega, sest ilma selleta suureneb sõltuvus impordist. Laande tõi esile tarbijatrendide surve ja investeerimisvõimaluste vähenemise ning rõhutas, et seakasvatus peab taastuma vähemalt 300 000 sea tasemele, tagamaks kohaliku toorme ja töökohtade säilimise. Ta kutsus üles tugevdama koostööd tööstuse ja seakasvatavate vahel, et kaitsta Eesti toidujulgeolekut ning vältida olukorda, kus kodumaine sealiha muutub haruldaseks delikatessiks.

★

Teises paneeldiskussioonis „Kuidas hoida Eesti siga meie toidulaul?“ arutati Meeli Lindsaare (EPKK) juhtimisel seakasvatuse kui riigi julgeoleku strateegilise osa üle. Toomas Unt (REM) sõnas, et toi-

dujulgeolek on tõusnud samale tasemele energia ja sõjalise kindlusega ning riigil peab olema selge varustuskindluse plaan. Urmas Kruuse (maaelukomisjon) meenutas SAK-i esimest puhangut ja märkis, et riik on õppinud kriisi paremini juhtima, kuid kriitiline on metssea populatsiooni kontroll ja tarbija kodumaise liha eelistus. Jaanus Pulles rõhutas, et avaliku raha eest tuleb hangetes eelistada eestimaist toitu ning tarbijale tuleb meelde tuletada, et sealiha on lihtne ja maitsev igapäevatoit. Meelis Laande tõi välja, et SAK on mõjutanud kogu tootmisahelat ning tarneahelate katkemine võib viia impordi kasvuni. Tarmo Timmi lisas, et lahendused peavad lähtuma talupojamõistusest – metssigade arvukuse piiramisest ja farmide bioohutusest. Ühiselt jõuti järeldusele, et Eesti sealiha püsimiseks on vaja selget strateegiat, tõhusat kriisijuhtimist ja tarbija lojaluse kasvatamist.

☛ Meelis Laande hoiatas, et kodumaise sealiha muutub lihatööstus sõltuvaks impordist.

URMAS LEHTSALU

kriisi- ja leinanõustaja:

„Kriis ei ole ainult oht – see on ka võimalus. Just haavatavuses peitub inimese suurim kasvupotentsiaal.“

Urmas Lehtsalu käsitles kriisi kui pöördepunkti, mis ei tähenda üksnes tasakaalu kaotust, vaid pakub ka võimaluse arenguks. Kriis tekib, kui senised toimetulekuvõimused enam ei toimi, kulgedes šokist ja ärevusest uue tasakaalu leidmiseni. Õigeaegse toe puudumisel võib see süveneda traumaks, kuid samas on kriisihetk parim aeg elustrateegiate uuendamiseks. Lehtsalu sõnum oli, et kriisid on paratamatud, kuid teadliku tegutsemise ja toetuse abil on võimalik neist väljuda tugevamana, et olla paremini valmis uute väljakutsete ees.

★

Konverents tõi kokku inimesed, kelle töö, teadmised ja südametunnistus hoiavad elus Eesti seakasvatust. Selle lõpetuseks jäi kõlama, et seakasvatus ei ole pelgalt üks loomakasvatusharu, vaid Eesti toidujulgeoleku, maaelu kestlikkuse ja rahvusliku identiteedi nurgakivi. Eri-need ettekanded ja arutelud tõid esile sektori valusad kitsaskohad: SAK-i ja majanduskriisi surve, tarbijate usalduse vähenemine, ning võimalikud lahendused – koostöö, andmepõhine juhtimine, investeeringud ja tarbijate teadlikkuse tõstmine. Ühiselt kõlama jäänud sõnum oli, et kriise ei tohiks näha üksnes ohuna, vaid ka võimalusena sektori tugevdamiseks ja uute lahenduste leidmiseks. Ühiselt rõhutati, et seakasvatus on rohkem kui majandus – see on osa kultuurist ja riiklikust strateegiast, mis vajab kindlat visiooni ning pikaajalist pühendumist. Lõppakord konverentsilt oli lootusrikas: ükski on raske, aga koos on võimalik. Meil on veel teadmised, oskused ja inimesed. Meil on veel põhikari. Ja meil on veel lootus. Kui suudame hoida ühtsust ja väärtustada kodumaist, siis püsib siga meie toidulaul ka tulevikus. ■

☛ Teises paneeldiskussioonis otsiti vastust küsimusele, kuidas hoida Eesti siga meie toidulaul.